

הרב יוסף שליט

קנין גט בד' אמות

ראשי הפרקים

- א. פתיחה
- ב. גירושין ע"י זריקת הגט
- ג. פסק הרמב"ם
- ד. באור הכס"מ ופסקו השו"ע
- ה. ד' אמות – מדאורייתא או מדרבנן
- ו. שיטת התוס' רי"ד
- ז. שיטת המאירי
- ח. שיטת הפני יהושע
- ט. דברי הירושלמי
- י. שיטת הגר"א
- יא. סיכום

א. פתיחה

האם ניתן לבטל קידושין למפרע ע"י זריקת הגט לד' אמות?

במשך הדורות נידונו בבתי הדין מקרים רבים בהם בכדי להתיר אשה להינשא היזדקק בי"ד לבטל את קידושיה לבעלה הראשון.

ישנם מקרים בהם חשבה האשה שהגירושין היו כשרים והתברר לאחר זמן שהיו פסולים במקרה זה אע"פ שהאשה היתה שוגגת הילדים מן השני ממזרים. וישנם מקרים ל"ע שאשה זינתה תחת בעלה ונולד לה ממזר מהזנות. בכל המקרים הנ"ל אם בי"ד יפקיע את קידושי הראשון למפרע יתבטל האיסור החמור של אשת איש ובזה יתכן ויוכשרו הממזרים.

בש"ס ישנם מספר מקרים בהם הוזכר שחכמים הפקיעו את הקידושין למפרע:

א. דין אונס בגיטין – אדם שהתנה שיחול הגט אם לא יחזור ונאנס ולא חזר ומשום צנועות ופרוצות הפקיעו את הקידושין.

ב. דין המשלח גט לאישתו ע"י שליח וביטל השליח (או הגט) שלא בפני השליח או האשה.

ג. בנדריים (צ) מבואר למשנה אחרונה אשה שאמרה לבעלה "נטמאתי" לא צריך לגרשה. ומבאר שם הר"ן שמצד אפקעינהו רבנן את הקידושין מותר לבעלה לחיות אתה שלמפרע יוצא שלא זינתה.

ד. כפית גט ע"י ביי"ד שאינם סמוכים לדעת הרמב"ן והרשב"א חשוב גט מעושה שלא כדין ופועל מדין אפקיענהו.

ה. גט ללא זמן לדעת הנמו"י בסנהדרין מדאורייתא אינו גט ופועל מצד אפקעינהו.

באפשרויות הנ"ל ישנם מספר קשיים להפקעת הקידושין למפרע. חלקם מצד הקושי ליצור את הסיבה להיתר לכתחילה וחלקם לפי שלא נפסקו להלכה להרבה מן הדעות.

הנידון של הפקעת גט ע"י שליחת גט וביטולו נידון ע"י המהרש"ם ח"א סי' ט ובעקבותיו אחרוני זמנינו. יש שפקפקו בהיתר זה משום שאף אם יבטל הגט ויתבטלו הקידושין מהתורה עדיין מדרבנן תישאר מקודשת או שביטול הקידושין למפרע לא נפסק להלכה וכן מסיבות נוספות.

במאמר זה ננסה לבחון אפשרות נוספת להפקיע קידושין למפרע ע"י זריקת גט לד' אמות של האשה העומדת ברה"ר. כאשר להלכה אפשר שהאשה חשובה מגורשת אף מדרבנן.

לפני מספר שנים באה לבי"ד בירושלים אשה אשר לאחר שנישאה בשנית התברר שהגט שקיבלה בחו"ל מבעלה הראשון היה פסול. ע"מ להכשיר את ילדיה מבעלה השני הורה בי"ד לאתר את בעלה הראשון אשר יזרוק גט לארבע אמותיה ברחוב העיר. ויש לעיין אם גירושין כאלו מועילים לבטל הקידושין למפרע והאם זה עדיף מאשר ביטול גט שלא בפני השליח.

ב. גירושין ע"י זריקת הגט

במשנה גיטין עח,א נאמר "היתה עומדת ברשות הרבים וזרקו לה, קרוב לה - מגורשת, קרוב לו - אינה מגורשת, מחצה על מחצה - מגורשת ואינה

מגורשת. וכן לענין קדושין. וכן לענין החוב...". ובגמ' שאלו "היכי דמי קרוב לה, והיכי דמי קרוב לו?"

ונחלקו האמוראים בהסבר המשנה :

א. דעת רב שקרוב לו זה ד' אמות שלו וקרוב לה ד' אמות שלה. ומחצה על מחצה זה בגט שחציו בד' אמות שלו וחציו בד' אמות שלה או בספק אם נפל בד"א שלו או בד"א שלה.

ב. דעת ר' יוחנן – קרוב לו אפי' מאה אמה אם הוא יכול לשומרו. קרוב לה אפי' מאה אמה אם היא יכולה לשומרו. ומחצה על מחצה זה ששניהם יכולים לשומרו או שניהם אין יכולים לשומרו.

ג. דעת שמואל – שקרוב לה שמגורשת זה בכדי שתשוח ותטלנו.

תוס' עה, ב ד"ה רבי יוחנן מקשים הרי הגמ' בב"מ י מבארת בשם רב ששת שלא תקנו חכמים קנין ד' אמות ברה"ר וא"כ סותר למבואר במשנה (ע"פ רב) שד' אמות מועילים בגירושין אף ברה"ר? ומתרצים תוס' שני תירוצים -

א. במשנה מדובר שהאשה יכולה לשמור הגט ולכן מועיל אף ברה"ר.

ב. כוונת המשנה לסימטא ולא ממש לרה"ר ובזה יש קנין ד' אמות אך ברה"ר אינה מגורשת.

בחידושי רשב"א עה, א הקשה כתוס' ותירץ שני תירוצים נוספים :

א. רב חולק על הגמ' בב"מ וסובר שד' אמות קונות אף ברה"ר.

ב. בגיטין ישנה תקנה מיוחדת משום חשש לעגונות שד' אמות יקנו.

תירוצו האחרון של הרשב"א מחדש שיש בדין זריקת גט לד' אמות של האשה תקנה של חכמים. וקשה איך חכים מתירים לאשת איש להינשא לשוק הרי מהתורה כלל לא קיבלה גט?

לכך ביארו האחרונים שכוונת הרשב"א כמו שכתב הרמב"ן בחידושו שחז"ל עשו אפקעינהו בשביל תקנת העגונות שיזרקו להם גט לד' אמות. והואיל וכל מקדש אדעתא דרבנן מקדש יכולים חכמים להפקיע את הקידושין.

ג. פסק הרמב"ם

הרמב"ם גירושין ה, יג – טו פסק את שלוש השיטות הנ"ל. וז"ל:

זרקו לה ברשות הרבים או ברשות שאינה של שניהם, קרוב לו אינה מגורשת, היה הגט מחצה למחצה וממחצה למחצה עד שיהיה קרוב לה הרי זו ספק מגורשת, היה קרוב לה כדי שתשוח ותטלנו הרי זה פסול עד שיגיע הגט לידה ואחר כך תנשא בו לכתחלה.

כיצד הוא קרוב לו, היה הוא יכול לשמרו והיא אינה יכולה לשמרו זה הוא קרוב לו, שניהם יכולין לשמרו או שניהם אין יכולין לשמרו זה הוא מחצה למחצה.

בא הוא תחלה ועמד ואחר כך עמדה היא כנגדו וזרקו לה, אם היה הגט בתוך ארבע אמות שלו אינה מגורשת אע"פ שאם תשוח תטלנו, עמדה היא תחלה ובא הוא ועמד כנגדה וזרקו לה אע"פ שהוא מחצה למחצה הואיל והוא בתוך ארבע אמות שלה הרי זה פסול עד שיגיע הגט לידה.

פסק זה קשה להבנה שכן כל דעה מבארת את הנאמר במשנה קרוב לו או קרוב לה וא"כ איך ניתן לפסוק את כל הפירושים יחד?

עוד קשה הרי הרמב"ם פסק בהלכה יב במקרה בו זרק גט לידה ונפל הגט בתוך ד' אמות מגורשת כדברי רב יהודה בהמשך מהלך הגמ'. וא"כ איך פוסק כשמואל בזרק גט לד' אמותיה שהגט פסול מדרבנן?¹

הרשב"א בחידושו מתרץ את פסק הרמב"ם ומבאר דברי שמואל שהצורך שיגיע הגט לידה זה רק במקום שהאשה עומדת עם הבעל בתוך ד' אמות ורק אז הגט לא כשר עד שיגיע לידה. אך במקום שזרק הגט לד' אמות שעומדת בהם לבד ויכולה לשוח וליטול אותו מגורשת גם בלי שיגיע לידה.

המ"ם מביא את דברי הרשב"א ומקשה שאין זה ההסבר ברמב"ם משום שכלל לא העמיד ההלכה במקום שעומדים שניהם בתוך ד' אמות. ועוד הרי הגמ' שואלת נברר מי כנס לד' אמות ראשון ויהיו הד' אמות שלו ואם היא קדמה אז תהיה מגורשת?

עוד מקשה המ"ם על הרשב"א הרי הרמב"ם לא כותב כלל שמועיל לזרוק הגט קרוב לה ומבואר בדבריו שהגט פסול עד שיגיע לידה ואיך נעמיד כל ההלכות שזה בתוך ד' אמות של שניהם?

---

¹ וכך הקשו גם תוסי' והרמב"ן והר"ן.

בעקבות קושיות אלו דוחה ה"ה את תירוץ הרשב"א ומבאר שמעיקר דין דאורייתא פסק הרמב"ם כר' יוחנן שקרוב פרושו שיכולה לשומר אף החמירו חכמים שלא תהיה מותרת עד שיגיע לידה ולכן אף שמדאורייתא זוכה בגט מיד שיכולה לשומר הצריך שמואל שיגיע לידה.²

ומה שפסק הרמב"ם בהלכה יב אף שהגט נפל בד' אמות ולא נח בידה כיון שבהתחלה נזרק לידה אז חשוב שהגיע לידה אף שלא נח שם. ורק במקום שזרק לתוך ד' אמות שלה ולא נפל לידה בזה הצריך שמואל שיגיע לידה.

אך צריך להבין מה מועיל שנגע בידה הרי אם נופל אח"כ מחוץ לד' אמות לא מגורשת וא"כ מוכח שהגירושין נעשים ע"י הקנין ד' אמות. וחוזרת השאלה למה לא נחוש לדברי שמואל שנפסקו בהלכה יג שמגורשת רק כשיגיע הגט לידה?

עוד קשה איך הרמב"ם סתם שמועיל קנין ד' אמות ברה"ר הרי פסק בהלכות זכיה ומתנה ד, ט שאי אפשר לקנות בד' אמות ברה"ר וכן בד' אמות שרשות חברו. וז"ל: "... וכן ארבע אמות של אדם שהוא עומד בצדן קונין לו בסימטא או בצדי רשות הרבים או בחצר שאין לה בעלים, אבל ברשות הרבים או בשדה חבירו אינו זוכה עד שיגיע מתנה לידו".

ומנין לרמב"ם לחדש שד' אמות בגט קונות אף ברשות של אחר הרי המשנה חידשה זאת רק ברה"ר?

ד. באור הכס"מ ופסק השו"ע

הרמב"ם (אישות ד, כב) פסק:

היו עומדים ברשות הרבים או ברשות שאינה של שניהם וזרק לה קידושיה קרוב לו אינה מקודשת קרוב לה הרי זו מקודשת, מחצה למחצה או שהיו ספק קרוב לו ספק קרוב לה ואבדו קודם שיגיעו

---

² אך לפי זה קשה מה שפסק הרמב"ם שאם נפל הגט בתוך ד' אמות של הבעל אינה מגורשת אפילו אם האשה יכולה לשוח וליטול את הגט ואין הבעל משמרו. הרי אם פוסקים כר' יוחנן אז בכך שהיא יכולה לשומר היא זוכה בגט ומה מעכב זה שנפל בד' אמות שלו?

ואכן הרשב"א בחידושין מבאר בדברי הרמב"ם שאם נפל הגט קרוב לה כדי שתשוח ותטלנו לא מועיל משום שאלו הד' אמות של הבעל ולא חשוב שיצא הגט מרשות הבעל.

לידה הרי זו מקודשת בספק. כיצד הוא קרוב לו וקרוב לה, כל שהוא יכול לשמור אותן והיא אינה יכולה זה הוא קרוב לו, היא יכולה לשמור אותן והוא אינו יכול זה הוא קרוב לה, שניהן יכולין לשמור אותן או שניהן אינם יכולים לשמור אותן זה הוא מחצה למחצה.

ובולט מאוד שהשמיט הרמב"ם הדין של ד' אמות בהלכות קידושין והזכיר רק הדין שמקודשת בזרקו קרוב לה. וצ"ב הרי בהלכות גירושין פסק גם את דעת רב שגם לאשה וגם לבעל יש ד' אמות ברה"ר ובמשנה נאמר "וכן לקידושין" ז"א שיש השוואה בין קבלת הגט לקבלת קידושין?

עוד צ"ב מדוע לא כתב שאם המקדש קדם בד' אמות שלו ואינה מקודשת ואפי' שהיא יכולה לשומרו וכמו שמבואר בהל' גיטין?

הכס"מ (אישות שם) ביאר שפסק הרמב"ם כר' יוחנן ודלא כרב ולכן לא הביא הדין של ד' אמות בהלכות קידושין. ולעולם ד' אמות קונות רק בסמטא ולא ברה"ר. ולפי האמור ישנה סתירה בדברי הרמב"ם שבהלכות גירושין פסק כדעת רב?

ואכן בהלכות גירושין מביא הכס"מ את קושית הר"ן על הרמב"ם איך פסק שמועיל ד' אמות ברה"ר הרי בהלכות גזילה פי"ז מבואר שד' אמות קונות רק בסמטא ולא ברה"ר וא"כ פסק הרמב"ם קשה ונשאר בצ"ע על דעת הרמב"ם.

על אף תמיהתו של הכס"מ בדברי הרמב"ם בשו"ע אבה"ע קלט, יג-טו נפסק כדברי הרמב"ם שגם ברה"ר אם זרק הגט לתוך ד' אמות שלה מדאורייתא מגורשת ורק מדרבנן פסול הגט.

ושוב קשה הסתירה בשו"ע בין הדין בגט לבין הפסיקה בחו"מ רמג ס"ק כב שאין ד' אמות קונות ברה"ר?

הבית שמואל ס"ק כ' מעלה שאלה זו ומבאר שהרמב"ם והשו"ע פסקו כתירוץ הרמב"ן והרשב"א שבגט תיקנו חכמים מפני תקנת העגונות שגם ברה"ר יועיל קנין ד' אמות. ולפי"ז יוצא שאם בעל יזרוק גט בתוך ד' אמות של אישתו ברה"ר הגירושין יפקעו והאשה מותרת למפרע.

אך למעשה יתכן שישנה דרך אחרת לבאר דברי הרמב"ם ופסק השו"ע.

ה. ד' אמות מדאורייתא או מדרבנן

לפני שנבוא לבאר דעת הרמב"ם בקנין ד' אמות יש לעיין בדברי שאר הראשונים בעצם הדין של ד' אמות בגט.

כאמור הגמ' בב"מ דף י דנה בקנין ד' אמות במציאה ומבארת הגמ' "רב ששת אמר: כי תקינו רבנן - בסמטא, דלא דחקי רבים, ברשות הרבים דקא דחקי רבים - לא תקינו רבנן. - והא בכל מקום קאמר! - כל מקום לאתווי צידי רשות הרבים."

ע"פ גמ' זו ביארו רוב רובם של הראשונים שד' אמות הוא קנין שתקנו חכמים וע"כ שאלו איך מועיל קנין זה בגט הרי צריך להתיר איסור תורה של אשת איש?³

עוד שאלו הראשונים הרי ע"פ הגמ' בב"מ ברה"ר לא תקנו ד' אמות שכן "דחקי רבים" וא"כ קשה מה שמבואר במשנה שאם זורק הגט קרוב לה ברה"ר האשה מגורשת ומעמיד רב שקרוב לה זה ד' אמותיה?

קושי נוסף לבאר שד' אמות בגט מהני מתקנת חכמים הוא שהראשונים ביארו שטעם התקנה הוא משום תקנת עגונות. וא"כ צריך עיון מדוע פשוט בגמ' שגם לבעל יש ד' אמות והוא מעכב על האשה מלזכות בגט הרי זה כלל לא מוסיף לתקנת העגונות?⁴

ו. שיטת התוס' רי"ד

להסבר דין ד' אמות בגט ניתן להביא את דברי התוס' רי"ד בב"מ י. הרי"ד מקשה סתירה מהגמ' בב"מ המבארת שלא תקנו קנין ד' אמות ברה"ר ולעומת זאת במשנה בגיטין עח מבואר שאשה קונה את הגט כשעומדת ברה"ר ומעמידה הגמ' בקנין ד' אמות?⁵

³ הרמב"ן (גיטין שם) מפרש שרבנן הפקיעו הקידושין כאשר מגרש בד' אמות הר"ן (שם). ועו"ר מבארים שחכמים הקנו לאשה הד' אמות ואז היא קונה הגט בקנין חצר ולכן מועיל עיי"ש.

⁴ וכך הקשה השואל בשו"ת רע"א.

⁵ קושיא זו הובאה כבר בתוס' גיטין עח,ב ד"ה רבי יוחנן ותרצו או שמדובר שיכולה לשומרו ובה קונה ד' אמות אפי' ברה"ר או שבאמת רה"ר לאו דוקא ובעצם מדובר בסימטא.

וז"ל בתשובתו: "ומש"ה אמרינן הכא במציאה תקינו ל"י רבנן כי היכי דלא ניתו לאינצויי הא לא"ה לא היו קונות ודוקא בסימטא תקון רבנן אבל לא ברה"ר ולא דמי לאשה דאשה קבלה היא בידם מסיני דד' אמות קונות, ור' יוחנן אמר התם קרוב לה שנינו אפי' מאה אמה, ואין ללמוד דבר אחר מגט"

ומבואר בדבריו חידוש גדול שד' אמות בגט הם מדאורייתא מהלכה למשה מסיני וההלכה נאמרה רק בגט. אך חכמים תקנו שגם במציאה יקנו ד' אמות אלא שהתקנה היתה רק בסימטא.

ובאמת ע"פ חידוש זה היה אפשר לבאר ההבדל ברמב"ם בין גיטין לבין קידושין וקנין. שבגיטין זה הלמ"מ שמועיל אף ברה"ר אך בקידושין וקניינים שד' אמות הם מתקנת חכמים לא יקנו ברה"ר אלא דוקא בסמטא. ולכך השמיט הרמב"ם בהלכות קידושין דין ד' אמות משום שמדובר על רה"ר ובזה לא תקנו חכמים.

אך עדיין קשה מדברי המשנה בגיטין שמשווה דין גיטין וקידושין משום היקש "ויצאה והיתה". וא"כ מדוע הרמב"ם מחלק ביניהם להלכה?⁶

עוד יש להבין ע"פ הרי"ד מדוע אם הד' אמות הם של הבעל הוא מעכב האשה מלקנות גט? הרי ברה"ר אין ד' אמות אלא בגלל ההלמ"מ? ואולי צ"ל שגם זה בכלל ההלמ"מ וצ"ב.

ז. שיטת המאירי

דרך נוספת להסבר קניין ד' אמות אפשר למצוא בדברי המאירי בב"מ י וז"ל:

ארבע אמות של אדם זוכות לו ר"ל שאם היה שם מציאה או נכסי הפקר משבא לו לתחום ארבע אמות של אותה מציאה זכה אע"פ שלא אמר בפירוש שהוא רוצה לקנות בכך ודבר זה תקנת חכמים היא שמא תאמר והלא אף בגט אמרו כן אלמא מן התורה הוא יש אומרים שאינו אלא מתקנה אלא שהפקר בית דין הפקר והפקירו כל אותן ארבע אמות ואני אומר שבגט אינו אלא מן התורה אחר שאין כאן מערער הרי הוא כידה אבל בדבר שיש בו מערערים אחרים הוצרכו לתקנת חכמים.

---

⁶ ואף שלא לומדים היקש מהל"מס כבר ביארו הרשב"א והר"ן שההיקש הוא מדרבנן ובגלל ההיקש השווו חכמים את דיני גיטין וקידושין.

בדברי המאירי מתחדש שאכן קנין ד' אמות בגט הוא מדאורייתא משום שד' אמות של האשה חשובים כידה.⁷

ע"פ דברי המאירי נראה שגם לבעל יש דין ד' אמות מדאורייתא בגט שכן אין אחרים רוצים לזכות בו וכל זמן שקדם הבעל הד' אמות הם שלו לענין הגט. כמו כן נראה שע"פ דברי המאירי אף שהד' אמות חשובים ידה של האשה זה מועיל רק ביחס לגט אך חפץ ממוני שנכנס לד' אמות לא חשוב בידה שכן אחרים רוצים ליטלו.

עוד מבואר במאירי שם שנחלקו הראשונים האם יש קנין ד' אמות ברשות של אדם אחר ויש החולקים שאין ד' אמות קנות ברשות של אדם אחר אף בגיטין. בהסבר הדעה שד' אמות קונות אף בגט מבאר המאירי שישנה אומדנא שאדם לא מקפיד אם האשה תזכה בגט ע"י חצרו ולכן רק בגט ד' אמות קונות אפי' ברשות אחר.

וא"כ אפשר לבאר דברי הרמב"ם כדברי המאירי שדוקא בגט אין אחרים שעוררים על הקנין ולכן מועיל לקנות מדאורייתא. אך בקידושין ובמציאה אפשר שזורק לה כסף שגם אחרים היו רוצים לזכות ולכן לא מתקדשת בד' אמות אלא רק מכח תקנת חכמים אם יכולה לשומרו. ולכן מובן שד' אמות לא מועילים בקנינים ברה"ר שבזה חכמים לא תיקנו אך בגט מהני מדין תורה שחשוב בידה.

עוד מבואר ע"פ המאירי שהרמב"ם חידש שגם ברשות אחר מועילים ד' אמות בגט מסברא הואיל ואין עוררים ואין מי שרוצה לזכות בגט זה מסכים בעל הרשות לאפשר לאשה לקנות בד' אמות.

ולפי זה יתחדש לגבי שטר קידושין ששוב אין עליו מערערים צריך להועיל קנין ד' אמות אף ברה"ר ובזה נראה שדברה המשנה בגיטין. אך בכסף קידושין שיש עליו עוררים באמת לא יועילו ד' אמות ברה"ר. ולפי הסבר זה ניתן יהיה להסביר השמטת הרמב"ם דין ד' אמות מהלכות קידושין משום ששם בהלכה כב' מבואר שמדובר גם על מקדש בכסף וגם על מקדש בשטר ובכסף לא מועיל קנין ד' אמות משום שיש עליו עוררים.

אך צריך לבאר מנין לגמ' שד' אמות חשובים ידה מהתורה כשאין עוררים?

⁷ בספר קונטרסי שיעורים (שם) מבאר דברי המאירי כדברי הפנ"י (גיטין שם) ומבאר שהואיל ואין על הגט עוררים מאפשרת להגדיר את הד' אמות כ"ידה" ורשותה.

עוד קשה שלא מצינו את החילוק בין קידשי כסף לשטר בדברי הגמ'?

ח. שיטת הפני יהושע

הגמ' בב"מ י שואלת האם לקטנה יש ד' אמות לקנות מציאה? ומבארת הגמ' שהספק הוא האם נלמד לדין מציאה מגט או לא.

ובפנ"י גיטין עח מקשה לדעת הראשונים שבגט ד' אמות זו תקנת חכמים מדוע שנלמד ממונות מגיטין האם עושים בנין אב מתקנות חכמים?

מכח קושיא זו מבאר הפנ"י שד' אמות בגט אינם תקנת חכמים אלא דין דאורייתא. ומבאר בשיטת רש"י שהתורה הצריכה שהגט יבוא ל"ידה" של האשה. ובכלל "ונתן בידה" כל מקום שהיא משמרת הגט דהיינו גם ד' אמותיה.

בכך מתרץ הפנ"י איך מועיל קנין ד' אמות להתיר איסור אשת איש דאורייתא משום שבגט חשוב מהתורה נתינה לידה גם בד' אמות. ועוד מובן לפי זה מדוע רוצה הגמ' ללמוד מציאה מגט לפי שבגט מועיל ד' אמות מדאורייתא ולכן מסתפקים האם חכמים הרחיבו זאת בתקנה אף למציאה.

ע"פ שיטת הפנ"י מתרצים האחרונים קושי נוסף. בב"מ י: הקשו תוס' מדוע יש הו"א לגמ' ללמוד מציאה מגט הרי בגט מועיל הקנין אפי' במאה אמה לדעת רבי יוחנן וא"כ רואים שאין הקנין בגט שוה לקנין במציאה?

ותירצו תוס' שבד' אמות שלה באמת האשה קונה אפי' אם גם הבעל משמר לעומת מאה אמות שאם הבעל משמר כמוה לא קונה. וא"כ מבואר שיש לד' אמות חשיבות לקנות לה וזה נלמד למציאה שאדם יכול לקנותה בד' אמותיו.

רע"א בגליון הקשה על תוס' הרי דעת רבי יוחנן שמועיל קנין מאה אמות זה בגלל שהקנו לה רבנן וא"כ זה עובד בדיוק כמו ד' אמות. וא"כ צ"ע מה התקשו תוס' בכך שלומדים מציאה מגט הרי ד' אמות במציאה יפעלו כמו המאה אמות שתקנו חכמים לאשה?

אך לפי ביאור הפנ"י הנ"ל מבואר היטב דברי התוס' משום שבקושייתם סברו שבגט ישנו דין של נתינה למקום שמשתמר. ולכן אין ללמוד מגט למציאה שבה צריך דין של קנין וקשה איך רוצה הגמ' ללמוד מציאה מגט? אך בתשובתם מבארים שבגט ישנם שני דינים:

א. קנין ד' אמות שהוא מדין חצר וא"כ אפשר שיועיל גם בקניינים ובמציאה.

ב. קנין מאה אמה שהוא מדין "ונתן בידה" ולא מדין חצר.

ובאמת הלימוד למציאה הוא רק מדין קנין ד' אמות שחשוב כתצרה. וזה כדברי הפני"י (הנ"ל).⁸

אפשר היה לבאר דברי הרמב"ם ע"פ הסבר הפני"י ורק בקנין שצריך דין חצר לא מועיל ד' אמות ברה"ר אך לענין גיטין וקידושין חשוב ונתן בידה.

אך לפי הסברו נראה שמה שלמדה הגמ' היקש "ויצאה והיתה" מגיטין לקידושין הוא היקש גמור שמחדש שיש דין של נתנה שמספיקה בקידושין בכך שמגיע לרשותה אף שלא מועילה מצד הקנין.

אך עדיין צריך להסביר מדוע לא הביא הרמב"ם קנין ד' אמות בקידושין הרי מהגמ' בגיטין עולה שאם קדם הבעל בד' אמות לא חשוב שהתקים ונתן בידה וא"כ גם בקידושין לא יועיל לאשה להתקדש?

ט. דברי הירושלמי

הירושלמי בגיטין בהסבר מהו "קרוב לוי" ו"קרוב לה" מביא את דברי רב בלבד שהדין הוא בד' אמות.

על המשך דברי המשנה שגם בקידושין ובחוב מועיל לזרוק קרוב לה ישנה מחלוקת בין ריש לקיש לר' יוחנן.

מדברי ר"ל מבואר שקנין ד' אמות בגיטין קידושין ובחוב נלמד מפסוק בדברי הימים. בציווי דוד המלך לשלמה לבנין המקדש (דברי הימים א כב, יד): "הנה בעוניי הכינותי לבית ד' זהב ככרים מאה אלף וכסף אלף אלפים ככרים ולנחושת ולברזל אין משקל כי לרוב הכינותי ועצים ואבנים הכינותי ועליהם תוסיף". וקשה איך דוד המלך קרא לעצמו עני הרי היה לו כ"כ הרבה זהב להקדיש? וכן אי אפשר לומר שהקדיש דוד את הזהב לפני שזכה בו שכן אין

---

⁸ לכאורה יש להבין מדוע כאשר הבעל נכנס ראשון לד' אמות מעכב על האשה מלקבל הגט אפי' שהיא יכולה לשוח וללטל. הרי התורה חידשה שחשוב "בידה" של האשה כשהיא יכולה לשומרו ולא מצינו שחידשה התורה שיחשב כידו של הבעל? אך יתכן שבד' אמות של בעל שהוא משמרם חשובים כידו אף ברה"ר למרות שלא מועיל לקנייני הבעל. וזה יעכב על האשה מלקנות ועצ"ב.

אדם מקדיש מה שאינו שלו? אלא מוכרחים לבאר שהקדיש כל מה שיכנס⁹ לדי' אמותיו וממילא מוכח שדי' אמות של אדם קונות לו.

ר' יוחנן שם חולק¹⁰ שדי' אמות מועילות רק בגיטין וקידושין ולא בממונות. ומבאר הירושלמי שבחוב מועיל לזרוק קרוב ללוה משום שהלוה אמר זרוק חובי קרוב לי וימחל החוב. הסבר ר"י דומה להעמדת הבבלי את המשנה באומר "זרוק לי חובי בתורת גיטין והפטר".

ומבואר מדברי הירושלמי שקנין ד' אמות במציאה הוא מדאורייתא ולא מתקנה. אך קשה מדוע לא מועיל קנין ד' אמות ברה"ר אף בממונות הרי הפסוק אצל דוד המלך מדבר גם על מה שמצא דוד ברה"ר שאם לא נאמר כך שוב דוד המלך חשוב עשיר; וכן איך הגמ' לומדת מדוד המלך לזריקת גט ברה"ר?

יתכן לבאר שלפי דברי ר"ל בירושלמי באמת יש קנין ד' אמות אף ברה"ר משום שהוא נלמד מהפסוק ובזה חולק על הגמ' בב"מ שמבארת שאין דין ד' אמות ברה"ר משום שזה רק תקנה דרבנן. ומובן לפי זה איך האשה מותרת מאיסור א"א ע"י קנין ד' אמות ברה"ר משום שזהו קנין דאורייתא כנלמד מהפסוק.

ובדעת ר' יוחנן שחולק על ר"ל אפשר היה להסביר שסובר שלא לומדים כלל מהפסוק אלא קנין ד' אמות הוא תקנה כדברי הגמ' בב"מ. ולכך יש חילוק בין גיטין וקידושין שבהם תיקנו לבין ממון שלא תיקנו.

י. שיטת הגר"א

אע"פ שיש אחרונים שבארו דברי הירושלמי בדרך הנ"ל, בבאר הגר"א חו"מ קכ אות ג ביאר שיטת הרמב"ם. וכתב שם שהרמב"ם פוסק ע"פ הירושלמי שבגיטין וקידושין קנין ד' אמות הוא מדאורייתא משום שמתיר איסור א"א

⁹ לכאורה דברי ר"ל צריכים באור מה מועיל שנכנס החפץ לדי' אמות של אדם בשביל להקדישו הרי עדיין לא זכה בחפץ ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו? אך נראה שדעת ר"ל היא ראייה לשיטת הר"ן והרשב"א בנדרים לד. שאדם יכול להקדיש ככר של הפקר שבתוך ד' אמותיו ולזכות בה בשביל הקדש אע"פ שאינו שלו עדיין. ושם ביארו הראשונים שהאדם עושה קנין ד' אמות בשביל הקדש וזוכה בחפץ להקדש. ועיין בקצוה"ח ר,א מבאר דין הזכיה בשביל הקדש ובאו"ש מעילה ה,ו.

¹⁰ אין להקשות איך ר' יוחנן יבאר הפסוק על דוד המלך משום שירושלמי שם פירשו האמוראים הפסוק בדרכים אחרות שאין מהם ראייה לקניין ד"א עיי"ש.

ורק במציאה זו תקנת חכמים. עוד מבאר הגר"א שבאמת לרמב"ם מועיל קנין ד' אמות בקידושין כמו בגט ואין כאן השמטה לפי שהדין אינו מפורש בגמ'.

ומבואר שמבין בדעת ר' יוחנן שבגיטין וקידושין מועיל ד' אמות מדאורייתא ומדוע לא יועיל גם בחוב?¹¹

ועי"פ הנאמר לעיל אפשר לבאר דברי ר' יוחנן בירושלמי כדעת התוס' רי"ד שישנה הללמ"ס שמועיל ד' אמות בגט בלבד. ובאמת הלימוד מהפסוק הוא רק לר"ל ור' יוחנן לומד שזה דין תורה רק בגו"ק ולא בממונות.

וכן עי"פ דברי המאירי הנ"ל אפשר שלעולם ר' יוחנן לומד מהפסוק דין ד' אמות וכמו במקום שמקדיש אין לחפץ עוררים (שכן אין מי שישקר כדי לזכות בממון ולעבור על איסור מעילה) כך גם בגט שאין בו עוררים מועיל קנין ד' אמות מהתורה. לפ"ז גם מדויקים דברי הירושלמי שר' יוחנן עונה הוא גיטין הוא קידושין ולא ויצאה והיתה כמו בקידושין משום שהלימוד הוא מהדין של מקדיש ומשם לומדים לכל דבר שאין בו עוררים.

עוד יתכן לבאר כדברי הפנ"י הנ"ל שרק בגו"ק חידשה התורה שצריך נתינה לידה ולא קנין ולכן אין זה מועיל לדיני קנינים. בדרך זו היה צריך לבאר שר' יוחנן לומד שגם בשביל להקדיש מספיק שהחפץ יהיה ב"ידו" של המקדיש

---

¹¹ ואולי ניתן להסביר את החידוש של הירושלמי מהפסוק, שאף ד' אמות של אדם יהיו חשובים חצרו אין זה מספיק בשביל לקנות שכן צריך להיות גם חצרו המשתמרת לו. והואיל וברה"ר דחקי רבים אין הד' אמות משתמרות ולא יקנו מדאורייתא. אך בהקדש מספיק שאדם אומר שהקדיש החפץ נשמר להקדש וההקדש קונה. וכמו כן בקידושין וגירושין הואיל ויש עדים שמעידים על הקידושין הם עצמם הופכים את הד' אמות למשתמר.

ולפ"ז הלימוד של הירושלמי מהפסוק הוא שיש קנין ד' אמות כאשר פעולת הקנין תמיד מוגדרת כמשתמרת. ולכך בהקדש שם תמיד המקדיש משמר להקדש ומודיע לרבים האיסור לקחת הופך את הד' אמות למשתמר. וכן בגיטין וקידושין פעולת הזכיה תמיד משתמרת משום העדות שבדבר.

אך בדיני ממונות לדעת ר"י אי אפשר ללמוד מהקדש שאין הקנין תמיד משתמר בד' אמות ולכן לא יועיל הקנין ברה"ר.

ובזה מתורצים דברי הרמב"ם שפסק שמועילים ד' אמות בגט ברה"ר ובקידושין אך בפ"ד מהלכות זכיה כתב שלא מועיל קנין ד' אמות ברה"ר. אך לא מצאתי פירוש זה. ויתכן שאין לומר כך משום שהרמב"ם פוסק שעדי חתימה כרתי וממילא גם בגיטין אין עדי מסירה שמשמרים הגט.

ולכן אפשר ללמוד זאת מהפסוק. אך קצת קשה מדוע לא מביא הירושלמי הפסוק של "ונתן בידה" ולומד דוקא מדוד המלך?

העולה מההסברים הנ"ל ברמב"ם שזריקת גט ברה"ר אינה מועילה מדין תקנת עגונות כבאור הרמב"ן והרשב"א אלא זהו דין דאורייתא הנלמד מהפסוק.

ולפי"ז השו"ע שמביא לשון הרמב"ם בהלכות גט ומאיך פוסק שאין דין זכיה בד' אמות בממונות בס' רמג יתכן שסובר שבגט מועילים ד' אמות מדין תורה כהסבר הגר"א ברמב"ם.

ע"פ באור זה כלל לא שייך להפקיע קידושין של אישה ע"י זריקת גט משום שאין כאן גירושין מתקנת חכמים בהם צריך להפקיע הקידושין אלא קבלת גט מדאורייתא.

יא. סיכום

פתחנו בשאלה שהקשו הראשונים איך מועיל קנין גט בד' אמות של האשה ברה"ר הרי נפסק שאין קנין ד' אמות ברה"ר.

בארנו שלשיטת חלק מהראשונים באמת לא מועיל כלל קנין ד' אמות ברה"ר וכוונת המשנה בגיטין לסימטא.

הרמב"ן והרשב"א ביארו שישנה תקנת חז"ל מפני העגונות שהגט יהיה כשר וזאת ע"י הפקעת הקידושין.

השו"ע פסק שמועיל לזרוק גט בד' אמות ברה"ר והב"ש ביאר שסובר כדעת הרשב"א וחכמים תקנו הפקעת הקידושין. ע"פ רצה ב"ד להפקיע קידושין כדי להתיר אישה למפרע.

הבאנו מספר דרכים לבאר פסק הרמב"ם שד' אמות בגט הם דין דאורייתא והסתמכנו בכך על שיטתו של הגר"א.

ע"פ באורנו בדברי הרמב"ם והשו"ע אין כלל פתח להפקיע הקידושין ע"י זריקת גט לד' אמות של אישה ואלו גירושין מכאן ולהבא בלבד.